

För de sysslösa

Av Lova Olofsson
Vinnare av Lilla Erik Lindegrenpriset
2013

Det var kallt. Och Aron hade inga vantar. Han kurade ihop fingrarna i handflatans värme och begravde hakan i kragen. Runt om honom stod folk och huttrade med händerna i fickorna. Ingen av dem hade klätt sig särskilt varmt. Flickan bredvid honom hade strumpbyxor på sig och en öppen skinnjacka som blottade hennes bara bröstorg. Hennes nyckelben såg ut som om de var uthuggna ur marmor. Lika vita som snön som vilade på busskuren.

Han hade inte vetat om kylan. Han hade suttit inne så länge. Med undantag för några snabba besök till soptunnan iklädd hans pappas stora träskor och en tunn t-shirt hade han inte gått ut på flera veckor. Vinterns ankomst hade blivit bortglömd bland Nattalver, Basilisker och Avatarer. När den nu var här var han inte beredd.

Bussen svängde mödosamt in på hållplatsen. Med en grävande rörelse fiskade han upp en tjugolapp ur fickan. Busschauffören gav honom en ogillande blick när han lämnade fram den skrynkliga sedeln. Han satte sig på högersidan. Genom det frostbeklädda bussfönstret framstod människorna som små dockor. Människor som hörde till staden. Sådana han kände till men inte visste namnet på. Hans statister.

Bussen brummade igång igen och förde honom bort från den kalla verkligheten.

*

Hon fingrade lite löst på strängarna. Drog något enstaka ackord men det lät inte som det en gång hade gjort. Hon lutade kinden mot cittrans kant och andades djupt.

Länge satt hon så. Med kinden mot en gammal cittra och med ryggen böjd. Utan att röra på sig. Hon ändrade ställning först när det ringde på dörren. Försiktigt stoppade hon tillbaka cittran på dess rätta plats mellan servettställ och köksdukar i hennes gamla hörnsåp.

Det gjorde ont att gå numera. Till och med de korta stegen till ytterdörren var en utmaning. Landstinget hade skänkt henne en rullator. Men hon hade aldrig använt den. Trots att det var flera år sedan nu.

Hon hade varit tvungen att gå till sjukgymnasten för att få den. Varit tvungen ligga avklädd på en kall brits medan en ung kvinna hade klämt på hennes ömma kropp. Det hade varit ofattbart generande att känna sjukgymnastens unga händer mot kroppsdelar som ingen annan än hon själv hade rört på årtal.

Hon vred om låset och sköt upp dörren så långt hon förmådde.

Hon hade helt glömt bort att det var meningen att hon skulle få besök. Men där stod hon nu. Hennes dotter. Med öppna armar och ett glatt leende.

"Hej, *Ima!*" Det var som vanligt. Som det alltid skulle vara.

"*Neshama!* Vad roligt att du kunde komma!" Och så var dansen igång

*

Yonine hade inte haft någon lust att fara dit. Ingen alls. Visserligen hade ingen tvingat henne. Men hennes mammas blickar och den nästan omärkbara ökningen i styrka när hon slog igen köksdörrarna hade övertygat henne att det var bäst att gå.

Så nu stod hon här. I hennes mormors trånga hall medan hennes mamma sprang runt i lägenheten och drog upp värmen på elementen.

"Varför har du det så kallt?" Det var rösten från en dotter med en moders avsikt.

"Jag trivs när det är svalt. Det har jag alltid gjort." Trött röst ur en gammal strupe.

När hon kikade in i vardagsrummet satt hennes mormor i den gamla mossgröna fåtöljen. Som en livlös påse hade hon formats efter vilstolens konturer. Den grå klänningen hon bar täckte hela henne som ett tält och det vita håret låg ostyrigt på huvudet. Det hade funnits en tid då håret legat i eleganta lockar.

"Hej, *Safta.*" Ögonen, som varit halvslutna spärrades upp.

"*Yalda sheli!* Flickan min! Jag såg dig inte, jag trodde bara det var din mamma som kommit på besök men du tog dig tid att komma för en gångs skull?" Hon sträckte på ryggen och en skrynklig hand fattade tag i den unga flickkinden framför henne.

"Du vackra flicka!"

*

Han hade vridit sig för länge. Lakanen var svettiga och hade samlats ihop i en hög vid fotändan efter timmar av sömnlöshet. Lukten av människa hade lagrats i kudden och i luften. Han behövde nytt syre. Bara fötter mötte det svala linoleumgolvet och sedan reste han sig ur sängen. Långsamt vacklade han ut i korridoren. Ögonen var så grumliga och ljuset i lägenheten så dämpat att han var tvungen att låta fingrarna löpa längst med väggen så att han inte skulle gå in i någonting. Pauls taktfasta snarkningar mullrade dovt bakom honom.

Det hade blivit en vana. Ja, nästan en rutin. Att stiga upp mitt i natten och sätta sig vid köksbordet i endast kalsongerna i väntan på att utmattningen skulle sätta klorna i honom. Ibland satt han där med en macka. Alltid med en cigarett.

Han slog sig ned på den bastanta furustolen och krökte ryggen för att kunna nå det platta ciggpaketet som han några dagar tidigare kilat in mellan bordsbenet och extraskivan. Han öppnade fönstret på glänt precis innan han andades ut det första blosset. Blicken vandrade långsamt runt i det välbekanta köket. En kvarlämnad kaffekopp stod ensam på diskbänken

och ett halvfärdigt korsord låg kvarlämnat på bordet. Annars var det städat. Blicken vandrade vidare och snart fann han sig stirrande på fönstret på andra sidan innergården.

Fönstret på andra sidan innergården var alltid tänt. Inte i hela lägenheten. Utan bara i ett fönster. Det var lite trösterikt. Att sitta i sitt mörker och blicka ut över någon som hade minst lika svårt att sova som han själv.

Askspelaren hade hunnit växa sig lång medan han satt och tittade ut över innergården. Han askade av cigaretten mot fönsterbläcket och dödade glöden innan han lät cigarettstumpen falla mot asfalten nedanför. Furustolen gav ifrån sig ett obehagligt läte när han ställde sig upp. Fönstret brukade vara lite omständigt att stänga igen men nu gick det lätt. Han tassade långsamt tillbaka genom korridoren, slöt dörren till sovrummet och kastade sig på sängen.

*

Yonine hade inte önskat hennes mormor det här. Hon hade blivit en hjälplös gammal gumma; inte bara åldrad av tiden, utan åldrad av en olycka som aldrig kan bli ogjord. Hon hade inte varit beredd. Inte redo för att hennes gamla sorger åter skulle blossa upp och ta nya proportioner. Hennes kropp hade inte rustats för ännu en tid av sorg och elände. Den hade istället börjat förtvina – hennes kropp gjorde sig redo för att bli sörjd, inte för att sörja.

”Hon var väldigt målad också. Jag förstår inte att någon kan tycka det är vackert. Med ring i ögonbrynet och sådär mycket färg runt ögonen!” De satt i den lilla soffgruppen i vardagsrummet. På bordet stod ett orört kakfat i missfärgad koppar. Väggarne var nästan helt täckta av gamla barnporträtt.

”Det handlar inte om att se vacker ut *Safta*.”

”Men det var inte bara hur hon såg ut. Det var hur hon talade till mig. Som att jag skulle dö när som helst. Och hon frågade så mycket.” Yonine betraktade mormodern med den sympati hon samlat ihop i bilen på vägen dit.

”Vad frågade hon om, *Ima*?” Mammans röst. Färgad av välvilja. Mormodern rätade lite på sig innan hon svarade.

”Hon frågade om min tro” mormodern tittade rakt på Yonine ”och om jag var rädd för döden.”

”Vad svarade du då?” Yonines röst. Kanske lite trotsig.

”Att min tro alltid har burit mig, att den bär mig. Att *HaShem* är mitt ljus och frälsning. Därför är jag heller inte rädd. *Ani Chai*.”

*

”Skit också!” Skarvsladden som Aron hade försökt sträcka genom sitt rum till vardagsrummet släppte från eluttaget. Den var inte lång nog, så han gav upp och slängde sig på den bruna lädersoffan och slöt ögonen.

Det tog tid för honom att göra saker. Han hade inte ork eller kraft att ta tag i sitt liv. Det gick åt tillräckligt mycket energi för honom att hålla sig upprätt. Att inte ramla ned i något hål och aldrig komma upp igen. Han hade inte förmågan att ansamla den kraft det skulle behövas av honom om han en gång skulle falla. Så han föll inte.

Han hade somnat när ytterdörren öppnades.

"Hallå!" Pauls röst klingade skarpt genom den lilla lägenheten. Aron reste på sig i soffan och rättade till sin skrynkliga tröja. Han harklade sig lite innan han svarade.

"Hej, hur har dagen varit?" Rösten var märkt av sömnen och orden nådde knappt fram till hallen. Paul tog några stora steg mot vardagsrummet och lutade sig nonchalant mot dörrkarmen.

"Jo, den har varit bra. Lite stressig bara." Han studerade Aron en lång stund. Lät blicken vila länge på hans otvättade hår och skrynkliga tröja.

"Vad har du gjort idag då?"

"Inte så mycket. Försökte koppla upp datorn till teven och sådär. Men skarvsladden..." Aron hann inte avsluta meningen innan han blev avbruten.

"Okej, men då börjar jag laga mat då. Klarar du av att gå ut med soporna tror du?"

"Visst, jag gör det. Jag lånar dina träskor."

Det var ett trångt trapphus. Om man stack ut huvudet över trappräcket och kollade uppåt såg taket ut att vara oändligt långt bort trots att huset endast bestod av sju hoptryckta våningar. De hade bott där länge, säkert tio år. Men de kände fortfarande inte grannarna. För Aron var de bara en skuggig samling av gråhåriga människor som med långsamma steg tog sig upp för trapporna. Han kunde deras namn men visste inte vilka de var. Som nyinflyttad tioåring hade han hoppats på att göra en av gamlingarna till sin. Han hade sett det hända i den där filmen som gick varenda julafton. En pojke utan morfar hittar en på ett ålderdomshem. Till en början hade den gamla gubben inte varit så exalterad över att en liten pojke bara bestämde sig för att bli hans barnbarn, men så småningom hade han låtit sig älskas av honom. Så ville Aron också ha det, men i slutet av filmen dog morfadern och den lilla pojken blev jätteledsen, så Aron lät bli.

*

"Jag saknar att höra mitt namn," hon lutade sig bakåt i fåtöljen och lät kinden vila på ryggstödet medan hon studerade det guldfärgade klockuret på väggen.

"Vad säger du *Safta*?" Mormodern rörde sig inte. Kroppen var blickstill medan hon lät munnen forma de små orden.

"Jag säger att jag saknar att höra mitt namn. Ingen säger det längre. Ingen kan det ens," Yonine lutade sig fram mot sin mormor.

"Men vi kan det ju, *Safta*. Jag och mamma kan det." Hennes mamma nickade långsamt och instämde.

"Ja, vi kan det." Mormodern ändrade inte ställning utan satt stilla. Tittade inte på någon av

dem.

”Men ni säger det aldrig. Ni säger aldrig mitt namn.” Yonine tittade på sin mor.

”Vill du att vi ska börja säga det, *Safta?*” Mormodern skakade nästan omärkbart på huvudet. Lät ögonlocken falla.

”Nej, det är inte ni som ska säga det. Det är någon annan.”

*

Det var tyst i lägenheten. Sånär som på det gamla vägguret i vardagsrummet som taktfast tickade troget.

Hon satt i fåtöljen. Allting var så långt borta. Fjärrkontrollen, köket, toaletten och bokhyllan. Hon borde kanske göra någonting. Men hon var inte uttråkad, bara trött.

Hon hade utvecklat en konst hon som ung inte hade trott varit möjlig. Någonting som inte borde gå. Hon hade lärt sig att tänka på ingenting. Att tömma huvudet för att låta det fyllas av likgiltighet. Det var en trivsamt känsla. Att känna att vad som än hände, vem som än drabbades av vilken hemska som helst, så skulle hon bara sitta där.

*

Det hade stått utanför dörren i fyra dagar nu. Det fanns ingen adress, utan på paketets yta stod ”Yael” skrivet med stora svarta bokstäver. Aron hade stannat till vid det många gånger. Det hade till en början stått nästan mitt i gången men efter bara en dag hade någon puttat in paketet så att det legat tätt mot dörren. Och där hade det stått.

Det hade gjort Aron illa till mods att se den stängda dörren med det orörda paketet. Han hade tänkt mycket på människan som satt ensam i sin lägenhet utan besök och utan att gå ut. Han hade aldrig sett människan som bodde innanför dörren med ”Y. Levanoni” ingraverat på brevinkastet. Paul hade berättat att det var en gammal kvinna som helst inte ville bli störd.

Det hade tagit fyra dagar, sedan hade han knackat på.

*

Det hade tagit ett tag innan hon uppfattat de klanglösa knackningarna. När hon väl kommit fram till dörren hade ännu mer tid passerat och hon tänkte att den som stod på andra sidan dörren nog hade gett upp. Hon fingrade ett tag med låset innan hon sköt upp dörren. På andra sidan stod det en pojke med ett stort paket begravet i sin jackbeklädda famn.

”Hej”, sa han.

”Hej”, sa hon. Han vågade inte möta hennes blick. Ögonen dansade runt hennes ansikte utan att riktigt titta på henne.

”Vem är du?” Meningen kom ur henne mun i samma sekund som den hade formulerats i

hennes huvud. Hon visste inte om hon hade låtit vänlig eller ej. Pojken började flacka ännu mer med blicken och tog ett litet steg bakåt med ena foten.

"Jo, hej, jag är din granne. Eller jag bor här i huset, ovanför dig" Hon tittade på honom. Förväntade sig att han skulle fortsätta. Men det gjorde han inte.

"Jaha, och vad gör du här?" Han stirrade på henne. Han såg nästan förvånad över att hon ställt ännu en fråga. Hade han inte redan besvarat en?

"Jo, jag skulle bara ge det här paketet till dig. Det har stått utanför din dörr i några dagar och jag tänkte att du kanske inte visste att det var ditt. Men det är det. För visst är du väl Yael?" Hon tittade misstroget på honom. Sköt upp dörren lite till.

"Kom in."

*

Hallen var liten. Mycket mindre än deras. Yael gick på ostadiga ben genom korridoren och försvann bakom en vägg. Han sparkade av sig skorna och skakade av sig en jackärm i taget medan han höll paketet i motsatt hand.

Han hade inte tänkt hälsa på henne. Bara prata lite med henne. Presentera sig. Inte att han skulle göra någon sorts visit. Det var alldeles tyst i lägenheten. Det enda som hördes var det avlägsna tickandet av en klocka. Den gamla kvinnan gav inte ett ljud ifrån sig. Det var som att Aron var helt ensam.

"Hur vet du vad jag heter?" Aron satt mitt emot den vithåriga kvinnan som oavvänt stirrade på honom. Hon försvann nästan i den stora gröna fåtöljen. Han hade känt sig liten när han stått i utanför hennes dörr. Yael hade varit lång, liksom ståtlig. Men sittandes blev hon som en liten gumma.

"Va?" Frågade han. Hon upprepade frågan.

"Hur vet du vad jag heter?" Paketet i hans famn kändes helt plötsligt malplacerat i hans händer.

"Alltså, det stod ju på dörren. Ja, Y. Levanoni alltså och när det stod Yael på paketet så antog jag att det var du. Det gick liksom ihop. Yael och Levanoni." Han började skratta nervöst.

"Är det finskt, Levanoni alltså?" Hon stirrade på honom.

"Nej, det är det inte." Han lade märke till att hon pratade med en lätt brytning. Yael nickade mot paketet.

"Skulle du kunna ge mig det där?" Aron räckte ivrigt över paketet.

"Det står ingen adress så det är nog någon som har lämnat det utanför din dörr." Hon nickade krafftlöst.

"Ja, jag förstår det." Hon skakade lite löst på paketet och lade sedan ned det på bordet vid sidan av fåtöljen.

*

Hon tyckte inte om den här pojken. Han var tanig och färglös. Pratade konstigt. Nästan ryckigt. Som om inte var van att höra sin egen röst.

Hon hade känt sig tvungen att bjuda in honom. Det hörde till att man gjorde så. När hon varit en liten flicka hade hennes pappa alltid bjudit in folk. Ibland precis innan de skulle fara någonstans. Det var opraktiskt, men rätt.

"Har du bott här länge?" Han strök händerna längst med jeansen, som för att torka bort svett. Hon var tvungen att räkna stilla för sig själv innan hon svarade.

"Nästan 12 år nu." Det var en lång tid. 12 år i den här lägenheten. Ensam.

"12 år? Oj, det är länge det." Hon nickade.

"Ja, det är det."

"Men jag tror aldrig jag har sett dig förr. Eller, vi har i alla fall inte hälsat", sa han.

"Ja, så är det nog." Pojken tittade henne fortfarande inte rakt i ögonen. Det retade henne.

"Lite lustigt va, att man kan bo i samma hus i flera år och aldrig ens hälsa på varandra." Han skrattade till igen.

"Inte så lustigt, jag går sällan ut", sa hon.

"Varför inte?" Han frågade så mycket och hon hade ingen lust att svara.

"Det bara blir så när man blir gammal." Hon skruvade lite på sig. Tittade på vägguret. Tio över sex. Hon ville att han skulle gå hem nu.

"Man slutar att orka".

"Varför då, hur gammal är du?" Hon suckade otåligt.

"Jag fyller 75 i januari. Vad du nu har med det att göra?" Han drog forcerat handen genom håret och korsade benen. Det uppstod en kort tystnad innan han snabbt tog ton igen.

"Har du några barn?" Han log försiktigt mot henne.

"Ja, jag har två barn". Yael vände ned blicken, lät den vila i det välbekanta grå tyget i hennes klänning.

Sedan började hon gråta.

*

Han stirrade på det tända fönstret. Det enda som gav ljus åt den nedsläckta innergården. Han drog ett djupt bloss och lutade huvudet mot fönsterkarmen.

*

De hade ringt säkert 20 gånger, men hon hade inte svarat. Nu stod de utanför hennes dörr. Utan att veta vad de skulle göra. Inte ett ljud kunde höras inifrån lägenheten och de hade inte fått något svar vid deras upprepande knackningar och frenetiska tryck på dörrklockan.

Yonines mamma pratade högt i telefonen i jakt på någon som kunde öppna dörren och släppa in dem. Yonine satte sig ned på ett trappsteg. Trappuppgången var kylig och hon kilade in händerna under låren i ett försök att värma de frusna fingrarna. Yonine fäste

blicken blommönstret som prydde trappuppgångens väggar. Det var handmålat. Blommornas stjälkar satt alla ihop och bildade ett rutmönster som sträckte sig längre än vad hon kunde se.

*

Tårarna hade målat svarta ränniler i hennes grå klänning. Han hade klappat henne tafatt över hennes rygg och bara lyssnat till hennes gråt och tårdränkta ord. Det var första gången han tröstat någon. Kanske till och med första gången han sett någon gråta på riktigt. Han hade aldrig riktigt förstått vilken inverkan tårar har. Hur de bryter ned kroppen. Hur hjälplös man blir.

Hon hade begravt ansiktet i hans stora munkjacka och snyftat ohämmat i vad som kändes som en evighet. Han hade lyssnat till hennes ord och kramat hennes hand när det gjort extra ont att berätta. När hon hade gråtit färdigt och förklarat att hon behövde vila så hade han frågat henne flera gånger om hon verkligen var okej. Hon hade bara skrattat och sedan följt honom till dörren. Precis innan han skulle säga hejdå och stänga dörren efter sig så hade hon stoppat honom.

"Vad heter du?" När han sa sitt namn log hon och sa det högt för sig själv.

"Aron." Sedan hade hon stängt dörren.

*

Lägenheten verkade livlös. Tystnaden var nästan påträngande.

"Ima!" Hennes mamma passerade hallen utan att ta av sig skorna. Stressad sprang hon rakt mot sovrummet. Yonine knöt upp skorna och ställde dem prydligt på skostället.

Hon vandrade in i lägenheten. Passerade långsamt köket och vardagsrummet. Hon hade ingen lust att gå in i hennes mormors sovrum. Det kändes så personligt. Nästan intimt. Hennes mormor var en stolt kvinna. Ville nog inte att Yonine skulle se henne om hon var ledsen. Dessutom var Yonine lite rädd. Hon visste inte i vilket skick mormodern befann sig i.

Till slut tittade hon in i sovrummet. Hon ställde sig framför den öppna dörröppningen men var noga med att inte passera tröskeln.

Mormodern satt upprätt i sängen medan Yonines mamma höll om henne. Hon hulkade tyst i dotterns famn som viskade någonting i hennes öra och strök henne över det vita håret.

Hon stängde dörren om sin mamma och mormor. Omslöt dem så gott hon kunde.

*

Hon lät sig inneslutas av sin dotter. Lät sig tröstas av någon hon älskade.

"*Ima*, jag finns här."

*

På vardagsrumsbordet låg ett paket upprivet. Yonine tog långsamt upp innehållet. Det var ett formlöst tygstycke. Hon skakade lite på det. Tyget vecklade ut sig till en välbekant sja. Sakta strök hon över tygets blå ränder och lät fingrarna vandra genom fransarna som om de vore ett klockspel.

Bredvid paketet på bordet vilade en liten lapp med ett kort ord skrivet med hebreiska tecken.

Hon satt med ryggen mot sovrumsdörren länge. Väntade tills hon hörde steg inifrån rummet innan hon ställde sig upp. Hennes mamma öppnade långsamt dörren och redan innan hon hunnit stänga den ordentligt sträckte Yonine fram papperslappen som hon hållit hårt i sin hand.

"Vad står det här?" Hennes mamma tittade några sekunder på pappret innan hon svarade.

"Det står 'avslut'."

Yonines blick föll på väggklockan som visade kvart över fyra. Pendeln var stilla.

*

Inget gnissel. Ville inte väcka henne. En ursäkt för att lämna.

"Neshama?" Ingen rörelse från sängen. Endast rösten. Inte mer än en viskning.

"Nej, det är jag." Yonine stod kvar i dörröppningen. Andades stilla.

"Kom till mig." Yonine gick försiktigt fram till sängen. Hastiga rörelser och skarpa ljud passade inte in i rummets molngrå ljus och instängda doft. Hon ställde sig framför huvudändan där hennes mormors huvud vilade. Det spretiga håret försvann i kuddens vita vävar.

"Sätt dig ned." Sovrumsröst. Yonine sjönk ihop på knä tills de båda ansiktena var i jämnhöjd.

"Hej *Safta*." Hon log mot den sköra kvinnan i sängen som med spröda rörelser fattade tag i Yonines händer.

"Min pärla." Hon tryckte lätt Yonines händer som fortfarande vilade i de rynkiga svala handflatorna.

"Har du varit här länge?" Yonine skakade på huvudet.

"Bara några timmar." Rösten formades efter mormoderns orklösa stämma. Blev svag.

"Bra." Hon slöt ögonen. Ögonlocken såg ömtåliga ut. De blå blodkärlen uppträdde tydligt mot de porslinsfärgade locken.

Greppet om Yonines händer hårdnade.

"Är det jobbigt att se mig så här?" De blåskiftande ögonlocken var fortfarande slutna.

"Nej, *Safta*, det är bara lite ledsamt". Hon lutade sig framåt och kom närmare sin mormors ansikte. Ville stryka bort några hårtestar från hennes kind men greppet om händerna var fast. Genom de slutna ögonlocken hade en tår brutit sig fri. Den rann snabbt nedför hennes mormors ansikte innan den försvann i de djupa fårorna vid läppen. "Varför gråter du *Safta*?"

Greppet om Yonines händer lossade en aning. En lätt skakning på huvudet.

”Det vet jag inte, hjärtat. Jag bara gråter.” Hon öppnade ögonen, släppte taget om de unga händerna och skrattade till.

”Jag trodde att jag förlorat förmågan att gråta för länge sedan.” Yonine tittade på sin leende mormor. Tog chansen att nudda vid henne. Strök undan de fuktiga testarna från hennes panna.

”Det trodde jag också”.

*

Kylan hade börjat lätta. Luften var inte lika obarmhärtigt kall som för några veckor sedan. Han stod på busshållplatsen. Tjocka hörlurar höll ljudet från bilarna och de glatta rösterna borta.

Bussen svängde lätt in vid busshållplatsen. Han klev på och satte sig ned. Människorna kämpade mellan de smala sätena i gången. Väskor och halsdukar som fastnade i armstöden.

Han tittade ut genom fönstret. Bussen brummade igång och tog honom med sig hem.